

Ronald Messemaker &
Henri Wijsman

De Boommarter (*Martes martes*) staat in Nederland bekend als een dier van de diluviale zandgronden. Sedert circa tien jaar is er een toenemend aantal waarnemingen in het laagveengebied. Wat leert dat ons over de Boommarter, en is er een gunstig perspectief voor de soort in het laagveen?

Foto 1. De Boommarter (*Martes martes*) is in Nederland een zeldzaam roofdier (foto: Hugh Jansman).

Boommarters in het veen

Boommarters (foto 1) behoren tot de vele zoogdieren met een nachtelijke levenswijze. De soort komt voor van Lapland tot Sicilië en van over de Oeral tot Ierland, veelal in bos, maar ook in de Schotse heiden, de Franse garrigue en in de taiga, die evenzeer moeras is als sparrenbos. In onze omgeving is het een dier van bos op de diluviale zandgronden en aan sommige marters met een zendertje is geconstateerd dat zij het bos nauwelijks verlaten en open gebied vermijden.

In Nederland zijn enige waarnemingen bekend uit ten westen van het diluvium gelegen eendenkooien. Zo stond al in 1892 in de Meppeler Courant: 'Kooiker G. J. Otter

te Dwarsgracht had jongstleden vrijdag het geluk onder deze gemeente in zijne kooi een boomotter te vangen. Deze dieren komen hier zeldzaam voor'. Boomotter is een regionaal woord voor Boommarter (kader 1).

Zulke waarnemingen werden meestal geïnterpreteerd als afgedwaalde dieren ofwel 'zwerfers'. Nog tot een halve eeuw geleden waren de laagveengronden overal in gebruik voor de teelt van riet of als grasland, en behalve enkele kooibossen was er geen sprake van opgaand bos. 'Boomotters' zullen hier dus inderdaad zeer zeldzaam zijn geweest. In de laatste halve eeuw is men anders met het veen omgegaan en is er

hier en daar flink wat elzenbos opgeschooten. De waarnemingen van Boommarters in het veen zijn sterk toegenomen, precies zoals ook de Havik (*Accipiter gentilis*) daar een algemeen dier is geworden (Wijsman, 2008). Dat laatste is van belang, omdat Boommarters regelmatig nesten van Haviken in gebruik nemen.

Waarnemingen in het laagveen

Helaas zijn voor amateurs Boommarters en Steenmarters (*Martes foina*) niet goed te onderscheiden. Bij veel opgaven zijn we dan ook niet geheel zeker welke van beide

foto: Hugh Jansman

Kader 1. Boomotter

In 'De Zoogdieren van Nederland' (Ijsseling & Scheygrond, 1950) komt de naam 'boomotter' voor als streeknaam van Boommarters met er achter: (G.). Nu komen Boommarters in Groningen niet (meer) voor. Wellicht is hier bedoeld dat er rondom het Friese taalgebied in Groningen, Drenthe en Noordwest Overijssel het woord als friesisme gevonden is, als letterlijke vertaling van het Friese woord 'beamotter', dat wel in het woordenboek staat, met de betekenis: Boommarter. Het Friese woord wijst er op dat er dus rond het Friese taalgebied ook vroeger al wel Boommarters hebben geleefd in waterrijke gebieden.

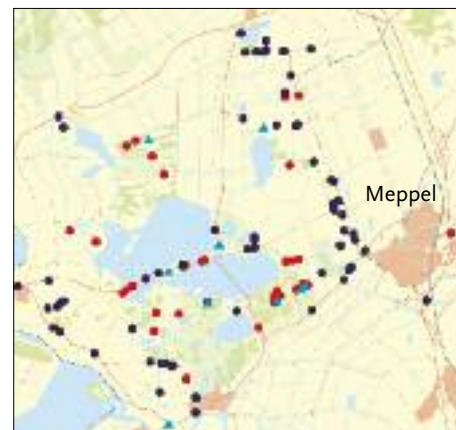

Fig. 1. Waarnemingen van Boommarters in De Wieden.

- Steenmarter
- ▲ Boommarter/Steenmarter
- Boommarter

Fig. 2. Marterwaarnemingen in het Vechtplassengebied.

Fig. 3. Met kringen zijn de gebieden aangegeven waar de Boommarter zich ieder jaar voortplant. Daarbuiten vindt slechts af en toe voortplanting plaats. Ook zijn de vier in dit artikel genoemde plekken met waarnemingen van Boommarter in het veen aangegeven.

Foto 3. Holte in een Zwarte els waarin twee jonge Boommarter grootgebracht zijn, 2007, De Wieden (foto: Ronald Messemaker).

soorten het betreft. Bij het verspreidingskaartje van De Wieden met de waarnemingen van Boommarter in het veen (fig. 1) is dan ook onderscheid gemaakt tussen zekere en mogelijke opgaven. De toename van zichtwaarnemingen van levende en dode dieren is echter evident. Terwijl in de jaren 1995-1999 het aantal zekere waarnemingen van Boommarter in De Wieden en omgeving schommelde rond 1 per jaar, en in 2000-2003 rond de 2 per jaar, was het in 2005 al 11 (Messemaker & Wijsman, 2007)!

In de Vechtplassen (fig. 2) gaat het tot nu toe om incidentele waarnemingen, steeds slechts op enkele kilometers van de bossen van het Gooi. Een oudere waarneming dateert van 1959, in de eendenkooi van Breukeleveen. Het betrof een adult mannetje. In 1967 huisde er een marter in de eendenkooi van het Naardermeer. Er zat al enige maanden een Boommarter; het dier sliiep op de zolder van het kooikershuisje. In 2006 en 2007 zijn ze hier ook gezien.

Foto 2. Boommarter latrine op de grond (foto: Ronald Messemaker).

In 1994 werd in de buurt van Westbroek een Boommarter gezien; bij Kortenhoef werden in 2006 een mannetje en een lacterend wijfje dicht bij elkaar overreden en werd ook wat vermoedelijk de Boommarter was die geruime tijd in het Spanderswoud had gehuisd bij Kortenhoef overreden. Ook in Loosdrecht werd in 2007 een Boommarter (mannetje) overreden.

In Friesland was in 1998 en 1999 bewoning gevonden bij Eernewoude in een weekendhuis aan de plassen (fig. 3). Na vertrek van de marters werden alle kieren en gaten gedicht met kippengaas. Het volgende jaar was er een nest in het schuurtje.

Gaat het in de Vechtplassen en in Friesland tot nu toe slechts om een beperkt aantal, zij het veelbelovende, waarnemingen, in Noordwest Overijssel hebben de Boommarter vaste voet aan de grond gekregen (Messemaker & Wijsman, 2007). Zo zijn hier vanaf 1996 regelmatig verkeersslachtoffers verzameld en onderzocht, vanaf 2003 zelfs jaarlijks. De vraag was in het begin of dit om zwervers ging, en later of er toch voortplanting in het gebied kon worden vastgesteld. Uitwerpselen (foto 2) in de kooien, zoals met name in de Otterskooi verzameld op bomen die een droge overtocht bieden over de sloten in het bos, zullen wel van Boommarter afkomstig zijn; ze werden ook vaak op roofvogelhorsten gevonden (Wijsman, 2008). Op de zolder van het oude kooikershuisje in de Otterskooi werd in 2005 een dikke laag oude

martermest ontdekt, en uitgaande van de voorzichtige determinatie 'Boommarter' wijst dit op langdurig gebruik. In drie eendenkooien in zowel De Wieden als De Weerribben wijst het gedurig vinden van uitwerpselen in combinatie met de zichtwaarnemingen reeds op een permanent voorkomen, en het aantonen van voortplanting sluit daarbij aan. De laatste jaren zijn jongen gezien en in 2007 is een nest gevonden (foto 3; Messemaker, 2008). Het moerasbos (3,3 ha) waar de nestboom stond bestaat grotendeels uit Zwarte els (*Alnus glutinosa*), Grauwe wilg (*Salix cinerea*) en Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*) (foto 4). Het bos is omgeven met eenjarig rietland dat door rietsnijders elk jaar wordt gesneden. De moer had een Zwarte els uitgekoken met een nesthol op 1,5 m hoogte. Blijkbaar heeft de Boommarter de hier aanwezige grote elzenmoerassen, met zwaar geboomte in de eendenkooien, duurzaam in bezit genomen. De Wieden vormt een gebied waar ook Steenmarters voorkomen en daarom zijn duidelijke beschrijvingen nodig; de uitwerpselen van beide soorten zijn niet goed te onderscheiden. Steenmarters komen echter vooral rondom het venige hart van de streek voor, nabij menselijke bewoning, waar ze voornamelijk in de graslanden, akkers en bebouwde kom van de dorpen jagen, zoals te zien is in figuur 1.

Dat men ook niet direct uit moet gaan van Boom- of Steenmarter op basis van het gedrag blijkt uit het volgende verhaal. De melding van een overlast bezorgende marter in een boerderij aan de rand van De Wieden zou geheel passen op Steenmarter. Niets was minder waar. Een Boommarter,

die met behulp van een fotoval gefotografeerd is bleek een meester in het binnensluipen van de keuken om vervolgens de appels weg te stelen. Via de afzuigkap verdween de Boommarter weer in de achterliggende schuur.

Conclusie

Men mag veronderstellen dat door de toename van het moerasbos, het ouder worden van de kooibossen, de toename van het aantal roofvogelnesten, en ook door de toegenomen rust in het veld, de omstandigheden voor de Boommarter sterk zijn verbeterd en dat er wellicht hierdoor meer Boommarters voorkomen dan in het verleden. De laatste jaren is er weliswaar beter op gelet, maar lijkt het toch wel te gaan om een reële uitbreiding.

De verwachting mag worden uitgesproken dat het de Boommarters in dit gebied voor de wind zal gaan, zolang het beheer het ouder worden van het moerasbos begunstigt. Uitbreiding naar andere laagveen-gebieden zou tot de mogelijkheden kunnen behoren. Het nieuwe leefgebied zou bij volledige benutting goed kunnen zijn voor enige tientallen boommarternesten. Voor een zeldzaam dier als de Boommarter is dat een forse uitbreiding.

Wel is het zo dat de moerasgebieden worden doorsneden door autowegen. De tol die de Boommarters moeten betalen is hoog.

Literatuur

Messemaker, R., 2008. Eerste nestvondst van boommarter in laagveenmoeras De Wieden, Marterpassen 14: 36-37.

Messemaker, R. & H.J.W. Wijsman, 2007. 'Beamotters': over boommarters in laagveen-gebieden. Marterpassen 13: 38-41.

Foto 4. Elzenmoerasbos als habitat van de Boommarter; hier was het nest van foto 3 gelegen (foto: Ronald Messemaker).

Wijsman, H.J.W., 2008 Interactie met boommarters 3. Roofvogels: boommarternesten op horsten. Marterpassen 14: 41.

Ijsseling, M.A. & A. Scheygrond, 1950. De Zoogdieren van Nederland. Uitgave Thieme & Cie, Zutphen.

Summary

Pine martens in fenlands

Historically fenlands formed not a typical habitat for Pine martens (*Martes martes*) in The Netherlands. Over the last years alder forest increased in age and Pine martens are invading the lowlands and are increasing in numbers. They have nests in alder trees but also in the nests of Buzzard and Goshawk, predators which also invaded these new forests.

Dankwoord

Roel Hoeve, Rombout de Wijs en boswachter Jeroen Bredenbeek (Weerribben, Staatsbos-beheer) hadden goede adviezen. Edo van Uchelen voor het beschikbaar stellen van zijn fotoval; Jan Visscher en Jack Dils voor het vinden van het eerste boommarternest.

R. Messemaker
Veneweg 253
7946 LV Wanneperveen
r.messemaker@natuurmonumenten.nl

H. J.W. Wijsman
Tony Offermansweg 6
1251 KJ Laren
hjjwwijsman@hetnet.nl